

INSTYTUCJA WYROKU ŁĄCZNEGO NA TLE POSTĘPOWAŃ PO UPRAWOMOCNIENIU SIĘ ORZECZENIA

THE INSTITUTION OF AGGREGATE SENTENCING IN THE CONTEXT OF PROCEEDINGS AFTER A FINAL COURT DECISION

Dr Maciej Andrzejewski

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska
e-mail: maciej.andrzejewski@uph.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8440-2426>

Abstrakt

Celem opracowania jest analiza trzech postawionych problemów badawczych. Pierwszy problem badawczy dotyczy zakresu przedmiotowego pojęcia „postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia” w kontekście postępowań następczych oraz ich założeń konstrukcyjnych w celu odpowiedzi na pytanie dotyczące adekwatności uregulowania instytucji wyroku łącznego w systematyce kodeksowej. Drugi ogniskuje się wokół próby zrekonstruowania kryteriów, jakimi kierował się ustawodawca wprowadzając do polskiego porządku prawnego procedury stanowiące odstępstwo od zasady niepodważalności prawomocnych orzeczeń sądowych. Trzeci stanowi zaś poszukiwanie *ratio legis* wprowadzenia instytucji wyroku łącznego do ustawy karnoprocesowej. Na zakończenie formułowano postulaty *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia, podjęcie postępowania warunkowe umorzonego, odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, ułaskawienie, wyrok łączny

Abstract

The focus of this study is on three problems. The first area of concern is the substantive scope of the concept of “proceedings following a final court decision” as a type of follow-up proceedings, as well as with their underlying interpretative framework, with a view to assessing the adequacy of legislation governing

aggregate sentence. The second area of concern is to reconstruct the criteria that the legislature relied on when introducing into the Polish legal system procedures derogating from the principle of incontestability of final court decisions. The third problem relates to the rationale of applying the institution of aggregate sentencing to penal litigation. The paper closes with a number of *de lege ferenda* postulates.

Keywords: proceedings after a final court decision, resumption of conditionally discontinued proceedings, compensation for wrongful conviction, detention on remand or arrest, act of pardon, aggregate sentence

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie poświęcone zostało analizie problematyki postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, jak i oceny szczególnych cech wyroku kończącego to postępowanie. Jego celem jest po pierwsze wskazanie zakresu pojęcia „postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia” w kontekście zasad techniki prawodawczej i metodologii nauk, a także ukazanie cech wspólnych i różnic między poszczególnymi postępowaniami następczymi toczącymi się po uzyskaniu przez orzeczenie waloru prawomocności. Analiza zakresu przedmiotowego pojęcia „postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia” w zakresie postępowań następczych oraz ich założeń konstrukcyjnych pozwoli odpowiedzieć na pytanie dotyczące adekwatności uregulowania instytucji wyroku łącznego w systematyce *Kodeksu postępowania karnego*¹. Prowadzone rozważania doprowadzić mają także do zrekonstruowania kryteriów, jakimi kierował się ustawodawca wprowadzając do polskiego porządku prawnego procedury stanowiące odstępstwo od zasady niepodważalności prawomocnych orzeczeń sądowych.

Drugim celem stawianym przed niniejszym opracowaniem jest analiza *ratio legis* wprowadzenia instytucji wyroku łącznego do ustawy karnoprosesowej. Analiza tego zagadnienia ma fundamentalne znaczenie dla rozważań prowadzonych w kontekście wykładni poszczególnych przepisów, w sytuacji gdy z woli ustawodawcy zaistnieje konieczność odpowiedniego stosowania przepisów ogólnych do postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Dlatego mając na uwadze łacińską paremię *poena maior*

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 2022 r. poz. 1855 z późn. zm. [dalej: k.p.k.].

absorbet minore podjęte zostaną rozważania koncertujące się nie tylko na analizie projektów trzech kodyfikacji prawa karnego procesowego, ale również na ukazaniu poglądów doktryny i judykatury na racje, jakie powinny przyświecać funkcjonowaniu instytucji wyroku łącznego. W niniejszych rozważaniach pominięto problematykę dotyczącą cech charakterystycznych kasacji oraz skargi na wyrok sądu odwoławczego, a także instytucji wznowienia postępowania ze względu na fakt, iż są to postępowania korekcyjne, zdecydowanie różniące się od postępowań następczych. To założenie potwierdza fakt, iż ustawodawca umieścił wyżej wymienione postępowania poza działem XII, który stanowi przedmiot analiz w niniejszej pracy. Tożsame przyczyny przemawiają również za pominięciem skargi nadzwyczajnej w tym opracowaniu.

1. Pojęcie, rodzaje i założenia konstrukcyjne postępowań następczych po uprawomocnieniu się orzeczenia

Na szczególny charakter postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia zwracał uwagę M. Cieślak, który wskazywał na *ratio* ich funkcjonowania jako wyjątkowych procedur uzasadnionych prawną koniecznością modyfikacji prawomocnego orzeczenia [Cieślak 2011, 330]. Ich wyjątkowość wynika zaś z faktu, iż są odstępstwem od zasadniczej niewzruszalności prawomocnych orzeczeń sądowych [Grzegorzczuk i Tylman 2022, 1227]. Jeśli zaś postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia stanowią wyjątek od zasady, to zgodnie z powszechnie uznawaną regułą nie należy ich interpretować rozszerzająco².

Dział XII kodeksu zatytułowany „postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia” nie był znany *Kodeksowi postępowania karnego* z 1928 r.³, co wszakże nie oznaczało, że wraz z uprawomocnieniem się wyroku sądu karnego kończyło się jednocześnie postępowanie karne. Ówczesny kodeks w księdze IX zatytułowanej „Postępowanie wykonawcze” normował

² Por. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., sygn. akt II CKN 738/98, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 146; Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2006 r., sygn. akt III CZP 133/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 153; Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2009 r., sygn. akt III CZP 30/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 19.

³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 1928 r., Nr 33, poz. 313 z późn. zm. [dalej: k.p.k. z 1928 r.].

wykonanie wyroku (art. 402-416 k.p.k. z 1928 r.), odroczenie i przerwę wykonania kary (art. 417-424 k.p.k. z 1928 r.) oraz ułaskawienie (art. 425-431 k.p.k. z 1928 r.). Natomiast księga XI pt. „Postępowania szczególne” dotyczyła wznowienia postępowania (art. 461-473 k.p.k. z 1928 r.), postępowania w sprawach nieletnich (art. 474-495 k.p.k. z 1928 r.), przywrócenia praw i zatarcia skazania (art. 496-499 k.p.k. z 1928 r.), postępowania w sprawach karno-administracyjnych (art. 500-509 k.p.k. z 1928 r.), odszkodowania za niesłuszne skazanie lub oskarżenie (art. 510-518 k.p.k. z 1928 r.), postępowania w wypadku zaginięcia lub zniszczenia akt (art. 519-528 k.p.k. z 1928 r.) oraz wydania przestępców (art. 529-537 k.p.k. z 1928 r.).

Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego w k.p.k. z 1928 r. nie znalazło autonomicznej regulacji normatywnej w postaci odrębnego rozdziału w którejś z XI ksiąg kodeksu. Na gruncie analizy unormowań k.p.k. z 1928 r., w tym księgi I (zatytułowanej „Sądy”), rozdziału I (pt. „Zakres działania sądów”) funkcjonował od początku jedynie art. 30 odnoszący się do właściwości sądu do wydania wyroku łącznego.

Zdaniem projektodawców omawianej kodyfikacji z 1928 r. w części ogólnej zostały uregulowane przepisy normujące podstawowe zasady procesu oraz te przepisy, które wspólne są dla wszystkich stadiów procesu i nadają się do wyodrębnienia, w tym m.in. właściwość i zakres działania sądów. Natomiast w części szczególnej uregulowano przepisy dotyczące przebiegu procesu w poszczególnych jego stadiach, a także m.in. różne postępowania szczególne [Waltoś 1973, 11]. Należy jednak w tym miejscu zwrócić uwagę na mankamenty systematyki k.p.k. z 1928 r., ponieważ w księdze XI tego kodeksu pod tytułem „Postępowania szczególne” uregulowano instytucje procesowe niemające ze sobą wiele wspólnego i niedające zaklasyfikować się jako postępowania szczególne, a więc takie, które zawierają w sobie odstępstwa od tego, co jest typowe [tamże, 8]⁴. Co więcej, w ustawie karnoprosesowej z 1928 r. postępowania karne szczególne to nie tylko te postępowania, które charakteryzują się odmiennym przebiegiem

⁴ Problem definicji i desygnatów postępowań szczególnych jest sporny w piśmiennictwie, dlatego bez wdawania się w szczegółowe rozważania należy przyjąć, iż postępowanie szczególne to takie postępowanie, w którym kwestia odpowiedzialności karnej określonych osób jest rozstrzygana w postępowaniu zasadniczo odmiennym od jego typowego przebiegu [Eichstaedt 2010, 15].

procesu, ale również niektóre dodatkowe etapy procesu, a także postępowania pomocnicze [Światłowski 2008, 45].

Starając się zrekonstruować postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia w k.p.k. z 1928 r. należy odwołać się do różnych instytucji umiejscowionych w kilku księgach kodeksu. Przepisy dotyczące wyroku łącznego regulowała księga I („Sądy”), rozdział I („Zakres działania sądów”), natomiast instytucja rewizji nadzwyczajnej uregulowana była w księdze VIII („Środki odwoławcze”). Kolejne trzy postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia były objęte księgą IX, która dotyczyła wykonania wyroku (rozdział I), odroczenia i przerwy wykonania kary (rozdział II) oraz ułaskawienia (rozdział III). Natomiast spośród postępowań szczególnych księgi XI do postępowań po uprawomocnieniu orzeczenia należało zaliczyć wznowienie postępowania (rozdział I), przywrócenie prawa i zatarcie skazania (rozdział III) oraz odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub oskarżenie (rozdział V).

Opracowanie nowego kodeksu karnego, a także reformy lat poprzednich, w tym m.in. nowelizacja ustroju sądowego i ustaw procesowych z lat 1948-1950, a także reformy wprowadzane przez ustawy szczególne uzasadniały potrzebę nowej kodyfikacji karnoprocessowej, nie tylko w celu dostosowania procedury do zmian wprowadzonych przez w prawie karnym materialnym w 1969 r., ale także z punktu widzenia przejrzystości i techniki ustawodawczej⁵.

*Kodeks postępowania karnego z 1969 r.*⁶ wyodrębnił nieznaną uprzednio dział XI „Postępowanie sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia”, w którym unormowane były takie instytucje procesowe jak: rewizja nadzwyczajna (art. 462-467 k.p.k. z 1969 r.), wznowienie postępowania (art. 474-483 k.p.k. z 1969 r.), podjęcie postępowania warunkowo umorzonego przez sąd (art. 484-486 k.p.k. z 1969 r.), odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub aresztowanie (art. 487-491 k.p.k. z 1969 r.), ułaskawienie (art. 492-502 k.p.k. z 1969 r.) oraz wyrok łączny (art. 503-511 k.p.k. z 1969 r.). Niestety projektodawca w uzasadnieniu nie wskazał przyczyny

⁵ *Projekt kodeksu postępowania karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks postępowania karnego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1968, s. 152.

⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96 [dalej: k.p.k. z 1969 r.].

wyodrębnienia nowego działu kodeksu, choć niewątpliwie było to ważne i konieczne dla praktyki stosowania instytucji wyroku łącznego rozwiązania legislacyjne⁷.

Terminu „postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia” można używać w kilku znaczeniach, mimo iż zgodnie z § 10 zasad techniki prawodawczej⁸ różnym zwrotom nie należy nadawać tego samego znaczenia, natomiast tym samym zwrotom nie należy przyznawać innego znaczenia. Pamiętać przy tym należy, iż jednym z podstawowych założeń tzw. racjonalnego ustawodawcy jest zasada, że jednobrzmiące określenia ustawowe oznaczają to samo (te same pojęcia), a różnobrzmiące określenia z kolei wyznaczają różne desygnaty⁹. Za naruszenie zasady ochrony zaufania obywatela do państwa oraz stanowionego przez nie prawa należałoby uznać uchwalenie takiej ustawy, w której używane pojęcia są wzajemnie sprzeczne lub umożliwiającą dowolną interpretację¹⁰. Co więcej, z samych reguł metodologii nauk wynika postulat jednoznaczności nazw wprowadzanych do języka specjalistycznego, a samo znaczenie nowego terminu powinno być możliwie bliskie znaczeniu przyjętemu w języku potocznym, jeżeli takie istnieje [Waltoś 1973, 7].

Niewątpliwie można wymienić co najmniej pięć różnych znaczeń pojęcia „postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia”.

Po pierwsze, postępowaniami po uprawomocnieniu się orzeczenia określa się w literaturze odrębne od siebie postępowania, zainicjowane dopiero po uzyskaniu przez orzeczenie waloru prawomocności, prowadzące z reguły do zmiany lub uchylecia prawomocnych orzeczeń sądowych albo przeciwstawiające się dalszemu ich wykonywaniu w dotychczasowej postaci [Bafia, Bednarzak, Fleming i in. 1971, 600].

⁷ Projekt kodeksu postępowania karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks postępowania karnego..., s. 183.

⁸ Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 lutego 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz. U. z 2016 r. poz. 283.

⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2003 r., sygn. akt I KZP 8/03, OSNKW 2003, nr 5-6, poz. 41.

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 września 2001 r., sygn. akt SK 11/00, OTK 2001, nr 6, poz. 166.

Po drugie, w okresie obowiązywania k.p.k. z 1969 r. przez określenie postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia rozumiano co do zasady postępowania nie prowadzące do merytorycznej kontroli orzeczenia, jak i mające na celu wywołanie kontroli i wzruszenie prawomocnego orzeczenia sądowego kończącego postępowanie, a więc: podjęcie postępowania warunkowo umorzonego przez sąd, odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub aresztowanie, ułaskawienie, wyrok łączny, rewizję nadzwyczajną (obecną kasację) i wznowienie postępowania. W aktualnym stanie prawnym byłyby to jeszcze skarga na wyrok sądu odwoławczego uregulowana w rozdziale 55a aktualnie obowiązującego k.p.k. oraz skarga nadzwyczajna wprowadzona na mocy ustawy o *Sądzie Najwyższym*¹¹.

Po trzecie, do postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia można byłoby zaliczyć środki prawne służące do wzruszenia prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie przygotowawcze, a zatem: podjęcie na nowo umorzonego postępowania przygotowawczego, wznowienie postępowania przygotowawczego oraz uchylenie prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego przez Prokuratora Generalnego.

Po czwarte, za postępowania po uprawomocnieniu orzeczenia niekiedy uznaje się także postępowania regulujące wykonywanie prawomocnych orzeczeń dotyczących przedmiotu procesu karnego, a więc kar i innych środków penalnych [Wędrychowski 1999, 407].

W końcu, postępowaniami po uprawomocnieniu orzeczenia można nazwać postępowania przed organami międzynarodowymi zainicjowane po wyczerpaniu dostępnych w kraju środków prawnych, np. postępowanie wszczęte przez złożenie skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [tamże].

Starając się uczynić zadość tzw. zasadzie konsekwencji terminologicznej, która z kolei sprzyja realizacji zasad komunikatywności, precyzji oraz adekwatności przepisów prawnych należy w tym miejscu dokonać weryfikacji poszczególnych zakresów znaczeniowych nazwy „postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia”.

Postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia nie mają własnej definicji legalnej, stąd w literaturze przedmiotu zastosowano metodę opisową

¹¹ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o *Sądzie Najwyższym*, Dz. U. z 2022 r. poz. 2280.

polegającą na wskazaniu cech wspólnych tych instytucji procesowych. Niemniej jednak, przed przystąpieniem do charakterystyki omawianych postępowań należy dokonać jeszcze wyjaśnienia pojęcia „postępowanie” użytego w dziale XII kodeksu, które ma na celu uporządkowanie rozważań. W piśmiennictwie karnoprosesowym bardzo często sformułowanie „postępowanie karne” używane jest zamiennie z terminem „proces karny”, choć obu określeń nie można uznać za synonimy [Waltoś i Hofmański 2020, 23]. Przez pojęcie „proces karny” należy rozumieć typowy i całościowy przebieg sprawy dotyczący problemu odpowiedzialności karnej, nie wyłączając również przypadków rozstrzygnięcia odpowiedzialności cywilnej oskarżanego za zarzucane mu przestępstwo albo abstrakcyjny przebieg realizacji norm prawa karnego materialnego. Natomiast „postępowanie karne” to fragmentarycznie lub specjalnie ujęty przebieg postępowania ogólnego, przykładowo jego odpowiedni etap, nurt, mający charakter wpadkowy, funkcjonalnie wyodrębniony typ czynności albo jego specjalna, zmodyfikowana w stosunku do typowego przebiegu odmiana [Cieślak 1984, 12]. W orzecznictwie sądowym za postępowanie karne uważa się takie, które ma na celu rozstrzygnięcie o odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa, regulowane przepisami kodeksu¹². Użyte w dziale XII kodeksu słowo „postępowanie” odpowiada znaczeniu, jakie nadaje się temu terminowi w literaturze przedmiotu, ponieważ reguluje szczególny etap czynności niestanowiących prostej kontynuacji instancyjnego postępowania rozpoznawczego, ale wyodrębniony ze względu na odmienne funkcje realizowane w tych postępowaniach typ czynności procesowych, zmodyfikowanych i różniących się od typowego przebiegu postępowania.

Cechą charakteryzującą nie tylko postępowań uregulowanych w dziale XII kodeksu, ale również nadzwyczajnych środków zaskarżenia jest możliwość ich zainicjowania dopiero po uzyskaniu przez orzeczenie waloru prawomocności. Na doniosłość zagadnień dotyczących prawomocności wskazywał S. Śliwiński twierdząc, iż problematyka ta ma nie tylko pierwszorzędne znaczenie dla władzy państwowej z perspektywy zakończenia postępowania, a więc również ustalenia państwowego *ius puniendi*, ale także z perspektywy poszanowania praw człowieka i obywatela, którego

¹² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2005 r., sygn. akt IV KK 399/04, Lex nr 142539.

sytuacja prawna w wyniku takiego postępowania została ustalona. Dlatego też rezygnacja z prawomocności skutkowałaby nie tylko brakiem stałości orzeczeń, ale także, a może przede wszystkim ponownym wciągnięciem obywatela w orbitę procesu karnego [Śliwiński 1957, 5-6].

Zauważyć należy, iż żadna z dotychczasowych kodyfikacji nie zdefiniowała pojęcia „prawomocność”. W związku z powyższym pojęcie to zostało wypełnione treścią przez doktrynę i judykaturę, choć nadal brak jest zgodności co do samej definicji i warunków prawomocności orzeczenia. Szczegółowe rozważania dotyczące rozbieżności w ujmowaniu prawomocności, przekraczają dalece ramy niniejszego studium, dlatego należy w tym miejscu jedynie zasygnalizować, iż w teorii procesu karnego wykształciły się różne ujęcia terminu „prawomocność”. Przeważający pogląd prezentuje ujęcie dwuaspektowe, wyróżniające prawomocność materialną i formalną, choć również ujęcie integralne, opierające się na wyodrębnieniu elementów prawomocności w postaci istoty, warunków i skutków – znajduje zwolenników [Steinborn 2011, 36n.]¹³. Opowiadając się za ujęciem dwuaspektowym prawomocności należy zgodzić się z S. Waltosiem i P. Hofmańskim, iż rozróżnienie prawomocności w sensie materialnym i formalnym wynika głównie z tradycji zakorzenionej w literaturze prawniczej oraz związanej z tym jednoznaczności obu pojęć [Waltos i Hofmański 2020, 65].

W literaturze wskazuje się, iż na gruncie k.p.k. pojęcie „prawomocność” może nabierać różnej treści w zależności od tego, w związku z jakimi innymi określeniami zostaje połączone. Przykładowo określenie „postępowanie karne [...] prawomocnie zakończone” ujęte w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., czy zwrot z art. 519 k.p.k. brzmiący „prawomocny wyrok sądu odwoławczego kończący postępowanie” [Rogalski 2005, *passim*].

Prawomocność formalna to sytuacja, w której decyzja nie podlega już zaskarżeniu za pomocą zwykłych środków zaskarżenia, a zakończona sprawa tworzy stan *res iudicata* wraz z którym powstaje domniemanie w postaci *res iudicata pro veritate accipitur*. Prawomocność materialna to zaś taki stan procesowy, w której nie jest dopuszczalne wszczęcie i prowadzenie

¹³ Przykładowo za ujęciem integralnym opowiadał się A. Kafłtal, który zwracał uwagę, iż problemy z wykładnią prawomocności spowodowane są jej podziałem na aspekt materialny i formalny, dlatego też postulował posługiwaniem się pojęciem prawomocności o jednolitej treści [Kafłtal 1966, 72-73].

od nowa postępowania już prawomocnie zakończonego. Sens prawomocności materialnej dobrze oddaje łacińska paremia *ne bis in idem crimen iudicetur* [Waltoś i Hofmański 2020, 65-66].

W doktrynie podkreśla się, iż kwestia prawomocności wyroku łącznego nie stanowi przedmiotu sporu, ponieważ ustawodawca uzależnia utratę mocy dotychczasowego wyroku łącznego, jak i wykonalności wyroków podlegających połączeniu od chwili uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego stosownie do treści art. 575 § 1 k.p.k. i art. 576 § 1 k.p.k. [Kwiatkowski 1989, 98-101]. Pogląd ten zgodny jest z wypowiedziami judykatury, gdzie wskazuje się, iż powaga rzeczy osądzonej może wystąpić nie tylko przy orzekaniu o zasadzie odpowiedzialności za poszczególne popełnione czyny, ale także w odniesieniu do postępowania w przedmiocie wyroku łącznego¹⁴. Wskazuje się, iż nie tylko wyrok łączny uzyskuje materialną prawomocność, gdyż przymiot ten uzyskuje również postanowienie o umorzeniu postępowania wydane na podstawie art. 572 k.p.k.¹⁵ Podsumowując można powiedzieć, iż zakaz *ne bis in idem* oraz negatywna przesłanka procesowa *rei iudicate* mogą być rozważane w odniesieniu do postępowania o wydanie wyroku łącznego wówczas, gdy mamy do czynienia z dwoma równoległe zapadłymi wyrokami łącznymi dotyczącymi tej samej osoby i obejmującymi te same skazania na kary jednostkowe [Steinborn 2011, 79]. W innych sytuacjach postępowanie w sprawie wydania wyroku łącznego nie może naruszać zakazu *ne bis in idem*, ponieważ w jego toku nie są badane te elementy, o których orzeczono w jednostkowych wyrokach skazujących [Witkowska 2013, 650]. Nie można również zapomnieć,

¹⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKz 501/06, KZS 2007, nr 1, poz. 45; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1958 r., sygn. akt IV KRN 436/58, OSN 1958, nr 10, poz. 9; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2005 r., sygn. akt V KK 458/04, Lex nr 159367; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005 r., sygn. akt V KK 151/05, Lex nr 157208; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 lipca 2007 r., sygn. akt II AKz 419/07, KZS 2007, nr 11, poz. 70; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2008 r., sygn. akt II KK 28/08, KZS 2008, nr 7 – 8, poz. 29; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2008 r. V KK 142/08, KZS 2008, nr 11, poz. 33; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 marca 2010 r., sygn. akt II AKz 62/10, KZS 2010, nr 4, poz. 36.

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2004 r., sygn. akt V KK 326/04, KZS 2005, nr 7-8, poz. 58; Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 1966 r., sygn. akt VI KO 42/62, OSNKW 1966, nr 7, poz. 69.

iż do chwili uprawomocnienia się wyroku łącznego obowiązują kary w wymiarze orzeczonym w poszczególnych wyrokach, a odbywanie tych kar nie może być uważane za bezprawne pozbawienie wolności, nawet w sytuacji, gdy wymierzona następnie kara łączna byłaby niższa od sumy kar, które skazany już odbył¹⁶.

Drugim elementem charakteryzującym postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia jest skutek procesowy w postaci zmiany lub uchylecia prawomocnych orzeczeń sądowych albo zaprzestanie ich wykonywania w dotychczasowej postaci. Kryterium to nie może być jednak wspólne dla wszystkich postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia, bowiem nie dotyczy chociażby postępowania odszkodowawczego [Bafia, Bednarzak, i Fleming 1971, 712]. Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego nie prowadzi do zmiany lub uchylecia prawomocnych orzeczeń skazujących, natomiast dochodzi do zaprzestania wykonywania orzeczeń w ich dotychczasowej postaci, ponieważ kreowana jest nowa kara łączna, a od chwili uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego traci moc dotychczasowy wyrok łączny, jak i wykonalność wyroków podlegających połączeniu.

Dla opisanego terminu „postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia” należy również odnieść się do kontekstu, w jakim ustawodawca używa tu pojęcia „orzeczenie”. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, iż orzeczeniem jest wyrok i postanowienie, choć nadal spornym pozostaje, czy do tej kategorii zaliczyć należy uchwały Sądu Najwyższego. Nie ma bowiem zgody co to tego, czy uchwała jest aktem wiedzy, czy jedynie aktem woli [Grzegorzczak i Tylman 2022, 498]¹⁷. Niemniej w zakresie podjętych tu rozważań, nie wymaga dowodu teza, iż o uchwałach Sądu Najwyższego jako „orzeczeniu” w rozumieniu działy XII nie może być obecnie mowy z oczywistych względów.

¹⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1969 r., sygn. akt I CR 314/69, OSNCp 1970, nr 7-8, poz. 142.

¹⁷ Zwolennikami dychotomicznego podziału orzeczeń są W. Daszkiewicz, K. Dudka, T. Grzegorzczak, J. Tylman, a także H. Paluszkiewicz i Z. Świda. Natomiast za trójelementowym rozumieniem pojęcia „orzeczenie” opowiadają się S. Kalinowski, K. Marszał oraz S. Waltoś [Waltoś i Hofmański 2020, 47].

Przypomnieć należy, że termin „postępowanie sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia” ustawodawca po raz pierwszy wprowadził do k.p.k. z 1969 r., w dziale XI ówczesnego kodeksu grupując sześć postępowań. Konstrukcja ta z punktu widzenia systematyki kodeksu wydawała się spójna i uzasadniona, ponieważ w jednym dziale zgrupowano wszystkie postacie postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia sądowego. Niemniej już nowa kodyfikacja prawa karnego procesowego z 1997 r. w dziale XI kodeksu pt. „Nadzwyczajne środki zaskarżenia” unormowała kasację i wznowienie postępowania, natomiast w kolejnym dziale XII pozostawiono do dnia dzisiejszego instytucje: podjęcia postępowania warunkowo umorzonego przez sąd, odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, ułaskawienie oraz instytucję orzekania w przedmiocie wyroku łącznego. Ustawodawca uzasadniał potrzebę wyodrębnienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia z postępowań z działu XII ich „szczególną rolą w ramach kontroli orzeczeń”¹⁸. Jednakże, przez stworzenie odrębnego działu kodeksu obie instytucje nie przestały być nadal postępowaniami po uprawomocnieniu się orzeczenia, stąd omawiany zabieg legislacyjny w literaturze przedmiotu określano jako niezrozumiałe [Wędrychowski 1999, 407] lub przynajmniej wywołujący pewne wątpliwości [Boratyńska, Chojniak, i Jasiński 2013, 641]. Warto w tym miejscu przypomnieć, że już pod rządami k.p.k. z 1969 r. wskazywano w literaturze przedmiotu na dychotomiczny podział postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia, wyróżniając postępowania korekcyjne (kasacja i wznowienie postępowania) i następcze (podjęcie postępowania warunkowo umorzonego, odszkodowanie za niesłuszne skazanie, aresztowanie lub zatrzymanie, ułaskawienie oraz wyrok łączny) [Waltoś 1995, 497, 503]. Podkreśla się bowiem w piśmiennictwie, że różnica między tymi postępowaniami polega na tym, iż postępowania uregulowane w dziale XI kodeksu powodują uruchomienie nadzwyczajnej, pozainstancyjnej kontroli orzeczenia na wniosek strony, natomiast pozostałe postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia tej kontroli już nie powodują [Grzegorzczuk i Tylman 2022, 1227]. Innymi słowy, nadzwyczajne środki zaskarżenia prowadzą

¹⁸ *Projekt kodeksu postępowania karnego z uzasadnieniem*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 1995, s. 168.

do merytorycznej kontroli orzeczenia w przeciwieństwie do postępowań uregulowanych w dziale XII kodeksu [Boratyńska, Chojniak, i Jasiński 2013, 641].

Samo wyodrębnienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia z postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia nie budzi wszakże wątpliwości, jednakże uregulowanie tych środków prawnych poza działem XII, bez stosownej zmiany jego tytulacji, wydaje się jednak nieuzasadnione. Pozostając bowiem przy dotychczasowym nazewnictwie działu XII, możliwe było wyszczególnienie kasacji i wznowienia postępowania jako postępowań nadzwyczajnych, nadal jednak funkcjonujących w ramach uregulowań działu „Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia”. Takie rozwiązanie uchroniłoby ustawodawcę przed popadaniem w nazewniczą sprzeczność, przy jednoczesnym podkreśleniu rangi wspomnianych procedur korekcyjnych.

Należy ponadto zwrócić uwagę, iż w k.p.k. z 1969 r. dział XI nosił nazwę „Postępowanie sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia”, natomiast w aktualnie obowiązującym kodeksie w tytule działu XII zrezygnowano z dookreślenia, iż są to postępowania „sądowe”. W konsekwencji oczywisty jeszcze pod rządami poprzedniej ustawy karnoprocesowej fakt uregulowania środków prawnych mających na celu wzruszenie prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie przygotowawcze poza działem normującym postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia, w obecnym stanie prawnym nie jest już tak jednoznaczny. Postawić zatem należy pytanie, czy redakcja działu XII kodeksu była zaplanowanym zabiegiem legislacyjnym, czy dziełem przypadku? Próżno szukać na to pytanie odpowiedzi w uzasadnieniu projektu kodyfikacji z 1997 r. ze względu na ogólnikowość motywów dotyczących zmian w zakresie postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia¹⁹.

W sytuacji wspomnianego braku uzasadnienia zmian terminologicznych w dziale XII kodeksu i konieczności interpretacji znaczenia normatywnego pojęcia „postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia” można posłużyć się subiektywną lub obiektywną teorią wykładni. Pamiętać jednak należy, iż wykładnia przepisu zależeć będzie od tego, czy interpretator kieruje

¹⁹ *Projekt kodeksu postępowania karnego z uzasadnieniem...*, s. 170-71.

się aktualną czy historyczną wolą i intencją ustawodawcy. Co ważne, teorie obiektywne nie wykluczają możliwości zmiany sensu przepisu prawa w przypadku zmiany celów i zadań, jakie stawia przed sobą aktualny prawodawca [Morawski 2008, 152]. Wobec braku uzewnętrznienia woli ustawodawcy co do zmian celów oraz zadań w odniesieniu do omawianego działu ustawy karnoprocesowej, uzasadniona wydaje się wykładnia wykluczająca umieszczenie w dziale „Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia” środków prawnych mających na celu wzruszenie prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie przygotowawcze.

Systematyka trzech ustaw karnoprocesowych również przemawia za uregulowaniem środków prawnych służących do wzruszenia prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie przygotowawcze poza działem XII kodeksu. Postępowania te przed kodyfikacją k.p.k. z 1969 r. unormowane były w rozdziale II dotyczącym śledztwa (podjęcie postępowania umorzonego i wznowienia postępowania przygotowawczego) oraz w rozdziale III normującym nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym. Natomiast w ustawie karnoprocesowej z 1969 r. omawiane postępowania zostały umieszczone w jednym rozdziale kodeksu pt. „Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym” i rozwiązanie to wydaje się właściwe ze względu na charakter omawianych instytucji. Aktualnie obowiązujący kodeks również transponował bez zasadniczych zmian postępowanie w przedmiocie podjęcia i wznowienia umorzonego postępowania przygotowawczego, istotnie modyfikując jedynie uchylenie przez Prokuratora Generalnego prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego²⁰. Zauważyć w tym miejscu należy, iż o ile instytucje procesowe unormowane w art. 327 § 2 k.p.k. i art. 328 k.p.k. odnoszą się do postępowań umorzonych prawomocnie, o tyle podjęcie postępowania umorzonego z art. 327 § 1 k.p.k. może nastąpić przed jego formalnym uprawomocnieniem się [Boratyńska 2016, 758]. Z powyższego wynika zatem, iż w dziale XII kodeksu mogłyby ewentualnie zostać umieszczone: wznowienie postępowania przygotowawczego oraz uchylenie przez Prokuratora Generalnego prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego, natomiast podjęcie postępowania

²⁰ Szerzej na temat relewantności zmian zob. Hofmański, Sadzik, i Zgryzek 2007, 194-95, 202-203.

umorzonego nadal musiałyby pozostać w dziale VII. Umieszczenie instytucji związanych z postępowaniem przygotowawczym w różnych częściach ustawy karnoprocesowej bez wyraźnego celu i uzasadnienia byłoby jednak postępowaniem niecelowym.

Należy w tym miejscu podkreślić inną osobliwość tytułacji działu XII, która nie ma wprawdzie odzwierciedlenia ani w tytule niniejszego rozdziału, ani we wcześniejszych rozważaniach, w którym odmienia się słowo „postępowanie” po uprawomocnieniu się orzeczenia w liczbie mnogiej. W przeciwieństwie do powyższego, zarówno w treści ustawy k.p.k. z 1969 r., jak i w kodeksie z 1997 r., ustawodawca operuje liczbą pojedynczą poprzez nazwanie omawianego działu „postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia”. Powstaje zatem pytanie, czy jest to wyłącznie dystynkcja semantyczna, która jest niezależna od charakteru omawianych postępowań, czy założenia konstrukcyjne i cechy charakterystyczne tych postępowań determinują konieczność używania liczby mnogiej? Jeszcze pod rządami k.p.k. z 1969 r. zwrócono uwagę, iż użycie liczby pojedynczej „postępowanie” jest nieprawidłowe [Bafia, Bednarzak, i Fleming 1971, 712]. Wydaje się, że teza ta pozostaje aktualna w obowiązującym stanie prawnym, przede wszystkim ze względu na odrębność przedmiotu procesu każdego z zamieszczonych w tym dziale postępowań [Wędrychowski 1999, 407]. Niemniej, już w tym miejscu wypada zasygnalizować, iż rozwiązanie przyjęte w tytule działu XII nie znajduje ani językowego, ani normatywnego uzasadnienia i można tylko podejrzewać, że pozostało spuścizną po kodyfikacji z 1969 r.

Odnosząc się z kolei do poszczególnych postępowań po uprawomocnieniu wskazać należy, iż prawnomaterialna konstrukcja orzeczenia sądowego dająca możliwość „powrotu do postępowania”, leży u podstaw instytucji podjęcia postępowania warunkowo umorzonego, a procedura określona w ustawie karnoprocesowej stanowi tylko realizację wymogów określonych w prawie karnym materialnym [Grzegorzczuk i Tylman 2022, 1227]. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego z procesowego punktu widzenia oznacza szczególnego rodzaju wzruszenie prawomocnego orzeczenia [Kozioł 2009, *passim*]²¹. W omawianej instytucji można zatem wyróżnić jej

²¹ Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego postrzegane jest w literaturze przedmiotu również jako szczególnego rodzaju środek zaskarżenia, pozwalający na uchylene

podwójny charakter, w tym aspekt prawnomaterialny, który oznacza powrót do kwestii odpowiedzialności karnej wraz z podjęciem postępowania warunkowo umorzonego oraz aspekt procesowy, który prowadzi do wzruszenia prawomocnych, a czasem nawet nieprawomocnych orzeczeń [Marek 1973, 242-43].

Potrzeba dokonania korekty orzeczenia w wyniku postępowania prowadzonego w trybie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, uzasadniająca konieczność wydania rozstrzygnięć, których postępowania korekcyjne nie obejmowały, uzasadniała wprowadzenie do kodeksu postępowania odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie [Grzegorzczuk i Tylman 2022, 1227]. Niemniej w literaturze przedmiotu problematyczna nadal pozostaje kwestia samodzielności tego postępowania sądowego [Cioch 2007, *passim*].

Za wprowadzeniem postępowania ułaskawieniowego do kodeksu przemawiały zaś względy humanitarne [Grzegorzczuk i Tylman 2022, 1227]. Powinność funkcjonowania tej instytucji w systemie procesowym wiązała się od zawsze z zasadami humanizmu, a także sprawiedliwości i dotyczyła sytuacji, w których nie można było uczynić tym wartościom zadość na drodze postępowania sądowego²². Podkreślić w tym miejscu należy, że ułaskawienie jest aktem *sui generis*, niedającym się zakwalifikować do jednego rodzaju działalności państwowej, a jego charakter jest zdeterminowany celami tej instytucji. Wkracza on w dziedzinę działalności państwowej dotyczącej wymiaru sprawiedliwości i działalności administracyjnej, posiada cechy właściwe zarówno dla aktu wymiaru sprawiedliwości, jak i dla aktu administracyjnego, lecz nie jest przejawem żadnej z tych poszczególnych funkcji, ani też ich prostą sumą [Rogoziński 2009, *passim*].

na niekorzyść oskarżonego prawomocnego orzeczenia ze względu na fakt, iż postępowanie to może być zainicjowane z urzędu, jak i na wniosek oskarżyciela [Bafia, Bednarzak, i Fleming 1971, 764].

²² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 maja 1975 r., sygn. akt II KO 5/75, OSP 1976, nr 4, poz. 73. W literaturze przedmiotu wskazuje, iż postępowanie to nie stanowi kontynuacji procesu karnego ani nie jest jego nadzwyczajnym etapem, stanowi ono postępowanie odrębne, samodzielne ze względu na własny przedmiot, który jest autonomiczny i alternatywny, ponieważ dotyczy darowania lub złagodzenia kary [Murzynowski 1965, 165].

2. *Ratio legis* wyroku łącznego

Analiza *ratio legis* wprowadzenia instytucji wyroku łącznego musi po pierwsze uwzględnić założenia, jakie przyświecały ustawodawcy wprowadzającemu omawianą instytucję do polskiego porządku prawnego, a które częściowo zostały wyrażone w uzasadnieniu projektu kodyfikacji karnoprosesowej. Po drugie analiza ta powinna ujmować cel wprowadzenia do *Kodeksu karnego*²³ instytucji kary łącznej, ponieważ jak wskazuje się w orzecznictwie, wyrok łączny jest instytucją procesową realizującą szczególnie normy prawa materialnego²⁴.

Za wprowadzeniem instytucji wyroku łącznego do treści k.p.k. z 1928 r. przemawiało usankcjonowanie dotychczasowej praktyki, która wykształciła się w przedmiocie właściwości sądu uprawnionego do wydania wyroku łącznego, gdy wyroki skazujące zapadły w sądach różnego rzędu. W uzasadnieniu projektu podkreślono również znaczenie prawomocności wyroków skazujących podlegających łączeniu, wskazując na nieprawidłowość ówczesnej praktyki polegającej na wydawaniu wyroku łącznego przed uprawomocnieniem się wszystkich wyroków skazujących, co w efekcie doprowadzało do uchylania przez sąd wyższej instancji przedmiotowego wyroku łącznego²⁵. W kodyfikacji k.p.k. z 1969 r. wśród powodów uzasadniających wprowadzanie nowego rozdziału poświęconego instytucji wyroku łącznego wskazywano względ na znaczną liczbę wydawanych przez sądy wyroków łącznych, co zdaniem ustawodawcy przemawiało nie tylko za potrzebą zwrócenia uwagi na problematykę samego postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, ale również uzasadniało potrzebę systematyki zasad określających to postępowanie²⁶.

²³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*, Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm. [dalej: k.k.].

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2004 r., sygn. akt IV KK 278/04, Lex nr 141356; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2003 r., sygn. akt V KK 288/03, KZS 2004, nr 4, poz. 30.

²⁵ *Projekt ustawy postępowania karnego przyjęty przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 26 kwietnia 1926 r. z uzasadnieniem i tablicą porównawczą*, Wydawnictwo Urzędowe, Warszawa–Lwów 1926-1927, s. 131.

²⁶ *Projekt kodeksu postępowania karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks postępowania karnego*, s. 185.

Natomiast k.p.k. w zdecydowanej większości transponował przyjęte przez poprzednią kodyfikację rozwiązania normatywne dotyczące postępowania w przedmiocie wyroku łącznego, o czym świadczy chociażby lakoniczne uzasadnienie projektu z 1990 r., gdzie wskazuje się, iż zmiany dotyczące rozdziału 60 skupiają się przede wszystkim na doprecyzowaniu rozwiązań związanych z rozstrzygnięciami, które należy wydać²⁷. Największa zmiana w zakresie orzekania w przedmiocie wyroku łącznego przyszła dopiero wraz z nowelizacją lutową²⁸, która związana była głównie z dotychczasowymi trudnościami sądów orzekających w określeniu podstaw wymiaru kary łącznej. Trudności sprawiało przede wszystkim orzekanie w trybie wyroku łącznego, dlatego też celem ustawodawcy było zasadnicze uproszczenie przesłanek materialnoprawnych, co również wiązało się z modyfikacją zasad postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Finalnie te zmiany miały doprowadzić do znacznego zredukowania postępowania o wydanie wyroku łącznego²⁹. Natomiast w ocenie osób na co dzień zajmujących się stosowaniem przepisów prawa materialnego i procesowego w zakresie kary łącznej i wyroku łącznego normy te zostały zdecydowanie negatywnie ocenione jako zbyt skomplikowane [Andrzejewska, Andrzejewski, i Czarnecki 2016, 281]. Również nowelizacja z 2020 r. miała na celu ograniczenie wydawania wyroków łącznych, co miało doprowadzić do zmniejszenia liczby spraw³⁰. Natomiast w uzasadnieniu nowelizacji k.k., która ma wejść w życie w 2023 r.³¹ potrzebę zmian w zakresie substratu wyroku łącznego uzasadniano ich charakterem dostosowawczym

²⁷ *Projekt kodeksu postępowania karnego*, Zespół Prawa Karnego Procesowego, Warszawa 1990, s. 63.

²⁸ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r., poz. 396 [dalej: nowela lutowa].

²⁹ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (druk nr 2393), <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> [dostęp: 10.08.2022 r.], s. 18-23.

³⁰ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (druk nr 382), <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> [dostęp: 10.08.2022], s. 26.

³¹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r. poz. 2600.

i redakcyjnym³². Analizując szczegółowo zapisy nowelizacji z 2020 r. oraz ostatniej nowelizacji z grudnia 2022 r. zauważyć należy, iż zmiany te zmierzają do zwiększenia punitywności systemu prawa karnego [Andrzejewski 2022, 37].

Analiza uzasadnień wskazanych kodyfikacji i nowelizacji ustawy karno-procesowej w zakresie przepisów dotyczących problematyki wyroku łącznego wskazuje, iż u podstaw każdej z nich leży względy natury praktycznej związane z postępowaniem w przedmiocie wyroku łącznego. Wynikały one z konieczności stworzenia i uporządkowania zasad rządzących tym postępowaniem, a także modyfikacji przepisów dotyczących materialno-prawnego substratu wyroku łącznego. W efekcie, za każdym razem dążono do usprawnienia postępowania i zmniejszenia liczby postępowań prowadzonych w przedmiocie wydania wyroku łącznego.

Mając powyższe na uwadze wydaje się, iż cel instytucji wyroku łącznego koresponduje z jednym z poglądów na karę łączną wskazującym, iż wymieniona instytucja ma likwidować swoistą konkurencję kar w postępowaniu wykonawczym wynikłą z kilkakrotnych skazań, a więc realizować przede wszystkim cel praktyczny³³. Z założeniami ustawodawcy również wiąże się to zapatrywanie na karę łączną, które wyraził J. Makarewicz wskazując, iż jej zadaniem nie jest zanegowanie faktu historycznego popełnienia większej ilości czynów karygodnych, ale uproszczenie postępowania wykonawczego i zapobieganie nadmiernej surowości, jaką niesie za sobą kumulacja kar [Makarewicz 2012, 158]. Idea racjonalnego uproszczenia wykonywania kar w przypadku wielości skazań, która ma mieć praktyczne przełożenie na wymiar sprawiedliwości dostrzegana jest również w literaturze przedmiotu [Kala 2003, 24]. Można zatem uznać, iż celem wprowadzenia instytucji kary łącznej była chęć zapewnienia prawidłowości funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości [Szewczyk 1995, 120] poprzez zapewnienie racjonalnej polityki karnej, uwzględniającej całokształt przestępczej działalności skazanego [Gaberle i Gaberle 2008, 64-65]. Zasadniczo bowiem pa-

³² *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (druk nr 2024), <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> [dostęp: 10.08.2022], s. 39.

³³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 października 2007 r., sygn. akt II AKA 183/07, KZS 2007, nr 11, poz. 19. Zob. Marek 2010, 257.

nuje w piśmiennictwie zgoda co do tego, że celem wprowadzenia instytucji kary łącznej jest dokonanie kompleksowej, holistycznej oceny działalności przestępczej sprawcy oraz określenie prawnokarnych następstw jego działania [Peiper 1936, 119; Cieślak 1984, 408; Kala 2003, 23-24]. Również współcześnie należy zauważyć poglądy, które uzasadnienia dla funkcjonowania postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego bardziej upatrują w nowym modelu orzekania kary łącznej stanowiącej szczególnie wyraz indywidualizacji kary, aniżeli przez sam wzgląd na humanitaryzm karania [Światłowski 2015, 1358].

Sama idea uproszczenia i usprawnienia wymiaru sprawiedliwości poprzez wprowadzenie instytucji, która odpowiadałaby na praktyczne problemy związane z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości, nie była w zasadzie podważana. Natomiast już poglądy dotyczące wyboru metody wymiaru kary łącznej w kontekście racjonalizacji karania sprawcy wielu przestępstw stanowią zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie sądowym ciągle przedmiot sporu i sprowadzają się do pytania o zasadność stosowania metody absorpcji lub asperacji przed metodą kumulacji, przy niekwestionowanym założeniu, iż kara musi być dolegliwa [Mąciór 2009, 368].

W orzecznictwie podkreśla się, że już samo wydanie wyroku łącznego powinno być ostrzeżeniem dla skazanego przed popełnieniem nowego przestępstwa³⁴. Na tle tego założenia powstaje jednak pytanie, na ile ten cel zostaje zrealizowany, gdy z badań empirycznych wynika, że im więcej dany sprawca popełnił przestępstw, tym łagodniejsze zasady wymiaru kary łącznej są wobec niego stosowane [Czabański 2006, 54-55]. Z tej racji powyższa praktyka prowadzi niekiedy do kategorycznych wypowiedzi doktryny, iż stosowanie zasady absorpcji oraz asperacji w przypadku wyroku łącznego stanowi „wypaczenie prawomocnych orzeczeń sądowych” [Derlatka 2015, 100]. Mimo nawet tak krytycznych stanowisk podkreśla się jednocześnie, iż uregulowanie postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego jest podyktowane słusznymi względami humanitarnymi [Grzegorzcyk i Tylman 2022, 1227; Grzegorzcyk 2003, *passim*; Dudka, Paluszkiwicz, i Szumiło-Kulczycka 2015, 713; Steinborn 2015]³⁵, gdyż humanitaryzm

³⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1982 r., sygn. akt VI KZP 5/81, OSN 1981, nr 5, poz. 43. Zob. Makarewicz 1924, 195.

³⁵ Zob. również postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 listopada 2005 r.,

w stosowaniu kar i środków karnych nie może być ograniczony wyłącznie do kar jednostkowych [Misztal-Konecka 2001, 132; Kardas 2012, 1066]. Zauważyć trzeba również, iż choćby na gruncie uchylonego art. 92 k.k. podnoszono, że przepis ten powinien zostać zmodyfikowany poprzez wskazanie, iż w sytuacji całkowitego wykonania kar za zbiegające się przestępstwa, wymiar kary nie mógłby przekraczać sumy kar za te przestępstwa. Argumentowano, że skoro sprawca odbył sumę kar to brak przesłanek przemawiających za wydaniem wyroku łącznego. Odbycie przez skazanego kary według najsurowszego wariantu i orzeczenie kary łącznej nie mogłoby bowiem modyfikować granic sankcji i z pragmatycznego punktu widzenia wydanie wyroku łącznego traciło wówczas swoje uzasadnienie [Grzyb 2013, 325-26]. Na marginesie wskazać należy, iż uchylene art. 92 k.k. jest wynikiem przyjęcia przez ustawodawcę odmiennego założenia do tego, na którym opierał się wskazany przepis, uwzględniającego tym samym dotychczas wysuwane wątpliwości w piśmiennictwie. Problematyka *ratio legis* instytucji wyroku łącznego w kontekście jego „korzystności” nadal budzi zainteresowanie przedstawicieli doktryny prawa karnego, o czym świadczy wydana w 2022 r. monografia, w której autor zastanawia się czy stopień dolegliwości kary łącznej powinien kształtować się na poziomie niższym lub równym stopniowi dolegliwości wynikającemu z konieczności odrębnego wykonania wszystkich kar wymierzonych prawomocnymi wyrokami, czy raczej powinno dochodzić w wyroku łącznym do wzrostu poziomu dolegliwości kary [Leżak 2022, *passim*].

Przedstawiona charakterystyka poglądów jednoznacznie wskazuje na brak zgodności co do *ratio legis* funkcjonowania instytucji kary łącznej oraz wyroku łącznego w polskim prawie karnym, w tym również co do oceny wymiaru kary sprawiedliwej. Słusznie zauważa E. Hryniewicz-Lach, iż pojęcie kary sprawiedliwej uzależnione jest od tego, jak sprawiedliwość postrzegana jest w danej społeczności, która stosowała karę i w odniesieniu do konkretnego systemu prawnego [Hryniewicz-Lach 2016, 24]. Wydaje się zatem, iż rekonstrukcja sprawiedliwej kary zależna jest od sposobu jej definiowania przez aktualnego prawodawcę. Wskazując na konieczność zmian w zakresie *ius puniendi* W. Wróbel zwrócił uwagę, że ingerencja w prawo karne jest niewątpliwie uzasadniona, a czasami nawet konieczna,

gdy wynika to z konieczności usunięcia wątpliwości natury konstytucyjnej. Natomiast jak pokazuje to dotychczasowa aktywność legislacyjna, większość reform prawa karnego dotyczy zaostrzenia polityki karnej państwa i ograniczenia indywidualizacji w ramach sędziowskiego wymiaru kary, niekiedy dokonywana jest wyłącznie na potrzeby publicznego potępienia poszczególnych przestępstw i ich sprawców [Wróbel 2007, 3].

Wnioski

O postępowaniach po uprawomocnieniu się orzeczenia można mówić w dwóch znaczeniach. Postępowaniami po uprawomocnieniu się orzeczenia w znaczeniu węższym będą postępowania uregulowane w ustawie karnoprocesowej. Natomiast postępowaniami *sensu largo* będą te, które regulują wykonywanie prawomocnych orzeczeń, mające za przedmiot wykonywanie kar, środków karnych, środków probacyjnych oraz środków zabezpieczających, a także innych środków orzeczonych incydentalnie oraz postępowania przed organem międzynarodowym, jakim jest choćby Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Przeprowadzona analiza doprowadziła do wniosku, iż tytuł rozdziału XII jest określony nieprawidłowo. Po pierwsze ze względu na fakt, iż postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia uregulowane w dziale XII kodeksu posiadają autonomiczny przedmiot odróżniający je od pozostałych postępowań. Jeśli zatem *ratio legis* funkcjonowania analizowanych instytucji jest różne, a jedyną cechą wspólną jest fakt, iż toczą się one po uprawomocnieniu orzeczenia, prawidłowym określeniem wydaje się liczba mnoga „postępowania”, dla podkreślenia autonomiczności każdego z postępowań wymienionych w dziale XII kodeksu. Argument ten wzmacnia okoliczność, iż oprócz postępowań następczych kodeks reguluje również postępowania korekcyjne wymienione w dziale XI. Tu warto jeszcze raz podkreślić, iż postępowania z działu XI i XII kodeksu odnoszą się do rozstrzygnięć sądowych, nie obejmują one postępowań uregulowanych w ramach działu VII, co odpowiada rozwiązaniu przyjętemu z k.p.k. z 1969 r., choć wówczas wszelkie wątpliwości rozwiewał ujęty w tytułacji działu XI przymiotnik „sądowe”. *De lege ferenda* postulować należałoby zmianę nazwy działu XII na „postępowania sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia”,

co niewątpliwie oddawałoby charakter tych postępowań, likwidując dotychczasowe wątpliwości interpretacyjne.

Druga uwaga dotyczy struktury działu XII kodeksu w kontekście pozostałych postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia ujętych poza tym działem. Umieszczenie nadzwyczajnych środków zaskarżenia poza strukturą działu XII mogłoby *prima facie* sugerować, iż postępowania te nie są postępowaniami po uprawomocnieniu się orzeczenia, co zostało już powyżej, w sposób stanowczy zanegowane. Zasadniczo prawidłowa byłaby struktura działu XI ujęta niegdyś w k.p.k. z 1969 r., obejmująca zarówno dzisiejsze nadzwyczajne środki zaskarżenia, jak postępowania o charakterze następczym wymienione w obecnym dziale XII. W myśl tej propozycji, aktualny dział XI nosiłby nazwę: „Postępowania sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia” i obejmowałby wszystkie postępowania składające się na dział XI i XII w obecnym brzmieniu.

W przypadku projektowania nowej kodyfikacji należałoby się zastanowić nad nieco odmienną kolejnością poszczególnych postępowań w ramach tego działu. Jeśli bowiem przyjrzy się kolejności regulacji składających się na poszczególne działy obecnego kodeksu, to zauważyć w nich można chronologię odpowiadającą albo randze poszczególnych instytucji, ich wiodącemu znaczeniu dla omawianej materii, albo chronologii zgodnej z kolejnością podejmowanych czynności w postępowaniu karnym. Ten drugi rodzaj klasyfikacji poszczególnych rozdziałów w ramach jednego działu jest charakterystyczny dla tych części kodeksu, które regulują dynamikę postępowania, w tym zwłaszcza dla działu VII oraz VIII regulujących postępowanie przygotowawcze i postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Warto tu jeszcze podkreślić, iż niektóre spośród działów dotyczących dynamiki postępowania zawierają instytucje równorzędne dla danego etapu procesowego, w tym sensie najczęściej wzajemnie wykluczające się (np. postępowanie nakazowe względem postępowania prywatnoskargowego). Z tej choćby racji w dziale X kodeksu opisującym postępowania szczególne trudno byłoby, zwłaszcza po zlikwidowaniu postępowania uproszczonego doszukiwać się potrzeby szczególnej systematyki wskazanych w tym dziale kodeksu postępowań.

Przenosząc te rozważania na grunt projektowanego w ramach postulatów *de lege ferenda*, nowego działu XI należy podkreślić, iż musiałby on

zawierać nieco odmienną kolejność umiejscowienia poszczególnych rozdziałów, niż miało to miejsce w k.p.k. z 1969 r. oraz w aktualnie obowiązujące kodyfikacji. Nowy dział XI otwierałyby najpierw dotychczasowe nadzwyczajne środki zaskarżenia, poczynając od kasacji (rozdział 55), przez skargę na wyrok sądu odwoławczego (rozdział 55a) i wznowienie postępowania (rozdział 56). Zastanowić również należy się, czy sama skarga na wyrok sądu odwoławczego nie winna być pierwszą instytucją uregulowaną w tym dziale, skoro zanim dojdzie do wzruszenia orzeczenia za pomocą kasacji, najpierw dojść może do wzruszenia kasatoryjnego orzeczenia sądu odwoławczego. Niemniej sposób regulacji obecnego rozdziału 55a, zawierającego liczne odesłania do rozwiązań przewidzianych w postępowaniu kasacyjnym, taką możliwość aktualnie wyklucza. Regulacja zaś kasacji przed instytucją wznowienia postępowania ma swoje pełne uzasadnienie choćby wobec kolejności, w jakiej strona powinna zaskarżać dane orzeczenie, podyktowanej odmiennymi ograniczeniami temporalnymi dla każdej z tych instytucji. Nie sposób również pominąć odesłań znajdujących się w art. 545 k.p.k., odwołujących się także do regulacji kasacyjnych. Po tych trzech postępowaniach po uprawomocnieniu się orzeczenia, w nowym dziale XI winno znaleźć się najpierw miejsce dla rozdziału 57 poświęconego instytucji podjęcia postępowania warunkowo umorzonego.

Dalsza kolejność uregulowania w nowej kodyfikacji instytucji składających się na postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia winna ulec zmianie. Wydaje się, iż nie ma podstaw, aby przed orzekaniem kary łącznej i ułaskawienia ujmować w kodeksie regulację odszkodowawczą z obowiązującego rozdziału 58. Postępowanie dotyczące orzekania kary łącznej w wyroku łącznym nie ma charakteru korekcyjnego *sensu stricto*, a więc kontrola merytoryczna obejmująca zmianę wymiaru kary w jednostkowym postępowaniu za poszczególne przestępstwa, ponieważ w tym postępowaniu może dochodzić jedynie do korekty finalnego rozmiaru sankcji wymierzonych poszczególnymi wyrokami skazującymi. Z tego punktu widzenia orzekanie kary łącznej w wyroku łącznym jest postępowaniem po uprawomocnieniu się orzeczenia o charakterze mieszanym. Z tych względów, obecny rozdział 60 powinien być ujęty w systematyce kodeksowej bezpośrednio po postępowaniu w przedmiocie podjęcia postępowania warunkowo umorzonego. W dalszej kolejności kodeks winien regulować instytucję ułaskawienia, polegającej na jeszcze szerszej niż przewiduje to instytucja

wyroku łącznego modyfikacji w zakresie wymiaru wykonywanej kary. Instytucja ułaskawienia może prowadzić nawet do całkowitego darowania kary jeszcze niewykonanej. Odwrotna kolejność tych dwóch instytucji: wyroku łącznego i ułaskawienia w obecnym brzmieniu kodyfikacji nie odzwierciedla powyższej zależności. Jeśli zatem przyjąć taką strukturę działu poświęconego postępowaniom po uprawomocnieniu się orzeczenia, aby wyrażała ona funkcjonalną relację pomiędzy postępowaniami, zbieżność celów i funkcji postępowań, a jednocześnie kolejność ich zastosowania w praktyce orzeczniczej, to obecną kolejność wymienionych regulacji należałoby zmienić w ten sposób, aby to orzekanie kary łącznej poprzedzało omówienie instytucji ułaskawienia.

Wydaje się również, iż dział postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia powinno zamykać postępowanie odszkodowawcze. Jest to niewątpliwie szczególnie rozdział przewidziany w ustawie karnoprocesowej, poświęcony cywilnoprawnym konsekwencjom wydania najbardziej dotkliwych dla oskarżonego niesłusznych rozstrzygnięć procesowych, do jakich zaliczono niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie. Analizowana instytucja ma najbardziej następczy charakter spośród wyżej wymienionych postępowań i powinna być uregulowana w ostatniej kolejności. Postępowanie to można określić również mianem postpenalnego, gdyż następuje w momencie zaprzestania wykonywania kary, przewidując cywilnoprawną kompensację szkody wynikłej z wykonania kary, której skazany (oskarżony) nie powinien być ponieść. O ile bowiem postępowanie w przedmiocie ułaskawienia dąży do przerwania odbywania słusznej kary, o tyle postępowanie odszkodowawcze rozciąga się na etap najdalszy, przypadający już po wykonaniu lub zaprzestaniu wykonywania kary lub środka przymusu polegającego na izolacji, ocenionego jako niesłuszny. Jak zostało to już na wstępie podkreślone, tak zaprezentowany układ działu poświęconego postępowaniom po uprawomocnieniu się orzeczenia, przy dodatkowym uwzględnieniu odmiennej kolejności trzech ostatnich instytucji, mogłby znaleźć swoje odzwierciedlenie dopiero w kolejnej kodyfikacji. Zaprezentowana struktura omawianego rozdziału najlepiej oddałaby istotę poszczególnych postępowań, uwypuklając istotę i najważniejsze cechy poszczególnych postępowań we wzajemnej relacji względem siebie. Warto tu bowiem zauważyć, iż dotychczasowa systematyka jest jedynie wynikiem

„mechanicznego” powtórzenia kolejności uregulowania poszczególnych postępowań następczych w k.p.k. z 1969 r.

Analiza *ratio legis* wskazała jednoznacznie, iż nie ma zgodności poglądów co do wartości, jakie przyświecają instytucjom kary łącznej i wyroku łącznego w polskim procesie karnym. Wydaje się, iż można wyodrębnić dwa rodzaje takich wartości. Pierwszym jest cel praktyczny polegający na uproszczeniu postępowania zmierzającego do wykonania orzeczonych kar. Cel ten jednoznacznie wynika z analizowanych uzasadnień ustaw karnoprosesowych. Niesporne jest również, że wyrok łączny powinien uwzględniać całokształt przestępczej działalności skazanego, a w konsekwencji zapewnić ma racjonalne funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Wydaje się, iż *ratio legis* instytucji wyroku łącznego należy również poszukiwać w poszanowaniu godności człowieka, co z kolei immanentnie łączy się z zasadą humanitaryzmu w kontekście konstytucyjnej zasady proporcjonalności.

PIŚMIENNICTWO

- Andrzejewska, Marzena, Maciej I. Andrzejewski, i Paweł Czarnecki. 2016. „Wielka Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego – rekapitulacja wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawniczych.” W *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, red. Paweł Czarnecki, 265-90. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Andrzejewski, Maciej. 2022. „Kształtowanie się instytucji wyroku łącznego w perspektywie historycznej.” *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 17, 2:7-41. <https://doi.org/10.32084/bsawp.4845>
- Bafia, Jerzy, Jan Bednarzak, Marian Fleming, i in. 1971. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Boratyńska, Katarzyna. 2016. „Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym.” W *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Andrzej Sakowicz, 756-59. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Boratyńska, Katarzyna, Łukasz Chojniak, i Wojciech Jasiński. 2013. *Postępowanie karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Cieślak, Marian. 1984. *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Cieślak, Marian. 2011. „Model polskiego procesu karnego na tle niektórych innych systemów na kontynencie europejskim.” W *Marian Cieślak. Działa wybrane*.

- T. IV, red. Stanisław Waltoś, 317-30. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Cioch, Paweł. 2007. *Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Czabański, Jacek. 2006. „Kara łączna pozbawienia wolności w praktyce.” *Prokuratura i Prawo* 12:36-66.
- Derlatka, Marek. 2015. „Kara łączna a racjonalizacja karania.” *Państwo i Prawo* 6:93-101.
- Dudka Katarzyna, Hanna Paluszkiewicz, i Dobrosława Szumiło-Kulczycka. 2015. *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Eichstaed, Krzysztof. 2010. *Postępowania szczególne w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- Gaberle, Andrzej, i Jarosław Gaberle. 2008. „Orzekanie wyrokiem łącznym bezwzględnej kary pozbawienia wolności.” *Przegląd Sądowy* 6:63-68.
- Grzegorzcyk, Tomasz, i Janusz Tylman. 2022. „Postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia.” W *Polskie postępowanie karne (zaktualizowane)*, red. Radosław Olszewski, i Dariusz Świecki, 1227-274. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Grzegorzcyk, Tomasz. 2003. *Kodeks postępowania karnego wraz z komentarzem do Ustawy o świadku koronnym*. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze.
- Grzyb, Wieńczysław. 2013. *Realny zbieg przestępstw. Analiza dogmatyczna na tle kodeksu karnego z 1997 r.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Hofmański, Piotr, Elżbieta Sadzik, i Kazimierz Zgryzek. 2007. *Kodeks postępowania karnego: komentarz*. T. II. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Hryniewicz-Lach, Elżbieta. 2016. „Krótka historia kary kryminalnej – od jej korzeni po kształt współczesny.” W *Wybrane problemy kary i karalności*, red. Agnieszka Wedeł-Domaradzka, i Andrzej Purat, 13-26. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Kaftal, Alfred. 1966. *Prawomocność wyroków sądowych w polskim prawie karnym procesowym*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Kala, Dariusz. 2003. *Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Zagadnienia karnomaterialne i procesowe*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Dom Organizatora.
- Kardas, Piotr. 2012. „Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych. Artykuł 86.” W *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. T. 1, red. Andrzej Zoll, 1054-1090. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.

- Koziół, Tomasz. 2009. *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Kwiatkowski, Zbigniew. 1989. „Przesłanki procesowe w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego.” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1:79-103.
- Leżak, Kazimierz. 2022. „Korzystność” wyroku łącznego. *Analiza orzecznictwa sądowego i poglądów doktryny na tle polskich rozwiązań normatywnych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Makarewicz, Juliusz. 2012. *Kodeks karny z komentarzem*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Makarewicz, Juliusz. 1924. *Prawo karne: wykład porównawczy z uwzględnieniem prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej*. Lwów-Warszawa: Wydawnictwo Książnica Polska.
- Marek, Andrzej. 1973. *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Marek, Andrzej. 2010. *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Mąciór, Władysław. 2009. „Złe prawo należy zmienić.” W *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja Szwarca*, red. Łukasz Pohl, 367-79. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Misztal-Konecka, Joanna. 2001. „Glosa do uchwały SN z dnia 25 października 2000 r., I KZP 28/00.” *Przegląd Sądowy* 7-8:126-33.
- Morawski, Lech. 2008. *Wstęp do prawoznawstwa*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Dom Organizatora.
- Murzynowski, Andrzej. 1965. *Ułaskawienie w Polsce Ludowej*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Peiper, Leon. 1936. *Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy oraz do rozporządzenia Prezydenta R.P. o niektórych przestępstwach przeciw bezpieczeństwu państwa z dnia 24 października 1934 roku (Dz. U. Nr 94, poz. 851) z uwzględnieniem ustawy karnej skarbowej, ordynacji podatkowej, kodeksu karnego wojskowego, ustaw dodatkowych, orzecznictwa Sądu Najwyższego*. Kraków: Wydawca Leon Frommer.
- Rogalski, Maciej. 2005. *Przesłanka powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym*. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze.
- Rogoziński, Piotr. 2009. *Instytucja ulaskawienia w prawie polskim*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.

- Steinborn, Sławomir. 2011. *Prawomocność częściowa orzeczenia w procesie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Steinborn, Sławomir. 2015. „Orzeczenie kary łącznej.” W *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, red. Lech Paprzycki. Lex el.
- Szewczyk, Maria. 1995. „Wymiar kary łącznej w projekcie kodeksu karnego.” *Przełąd Sądowy* 9:114-27.
- Śliwiński, Stanisław. 1957. *Wznowienie postępowania karnego w prawie polskim na tle porównawczym*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Świątłowski, Andrzej. 2008. *Jedna czy wiele procedur karnych: z zagadnień wewnętrznego zróżnicowania form postępowania karnego rozpoznawczego*. Sopot: Wydawnictwo Arche.
- Świątłowski, Andrzej. 2015. „Wyrok łączny.” W *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka, 1351-377. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Waltoś, Stanisław, i Piotr Hofmański. 2020. *Proces karny. Zarys sytemu*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Waltoś, Stanisław. 1973. *Postępowania szczególne w procesie karnym (postępowania kodeksowe)*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Waltoś, Stanisław. 1995. *Proces karny. Zarys systemu*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN.
- Wędrychowski, Marek. 1999. „Postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu.” W *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, red. Piotr Kruszyński, 407-65. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC.
- Witkowska, Katarzyna. 2013. „Postępowanie w sprawie wydania wyroku łącznego.” W *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. Wojciech Górowski, Piotr Kardas, Tomasz Sroka, i in., 532-656. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Wróbel, Włodzimierz. 2007. „Drogi i bezdroża reformy prawa karnego (o rządowym projekcie nowelizacji prawa karnego).” *Państwo i Prawo* 9:3-13.